

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Клівіденко Людмила Миколаївна

УДК 331.34 (477)

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Тернопіль – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів Тернопільського державного економічного університету Міністерства освіти і науки України.

- Науковий керівник:** доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Юрій Сергій Ілліч,
Тернопільський державний економічний університет,
ректор, завідувач кафедри фінансів
- Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор
Карлін Микола Іванович,
Волинський державний університет ім. Лесі Українки,
професор, завідувач кафедри державних фінансів
- кандидат економічних наук, доцент
Плиса Володимир Йосипович
Львівський національний університет ім. Івана Франка,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту
- Провідна установа:** **Одеський державний економічний університет**
Міністерства освіти і науки України,
кафедра фінансів, м. Одеса

Захист відбудеться „ ” вересня 2006р. о годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 Тернопільського державного економічного університету за адресою: 46000, м. Тернопіль, вул. Львівська 11-а, ауд. 211.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського державного економічного університету за адресою: 46000, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11-а.

Автореферат розісланий „ ” 2006р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

М.П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Трансформаційні процеси в Україні пов'язані з багатогранними та корінними економічними перетвореннями, які суттєво впливають на соціальні відносини у суспільстві. Реформування цих відносин в Україні не завжди відбувалося у тому ж самому напрямку й з тією ж швидкістю, що й економічні реформи, що призвело до значної соціальної диференціації населення, падіння рівня його життя, зниження соціальної захищеності громадян та їхньої невпевненості в майбутньому. Тому одним з актуальних питань сьогодення є удосконалення системи соціального захисту населення, яке повинно базуватись на покращенні фінансування конкретних заходів, передбачених відповідними державними програмами, які, в свою чергу, мають сприяти розвитку економіки та піднесенню рівня життя населення.

Проблематика державних фінансів привертає увагу багатьох представників фінансової науки. Серед визначних вітчизняних вчених слід виділити внесок В.Л. Андрущенка, О.Д. Василика, М.І. Карліна, В.М. Федосова та ін. Великий внесок у вирішення теоретико-методичних питань соціального захисту населення та його фінансового забезпечення вносять науковці, серед яких можна виокремити праці Д.П. Богині, Н.П. Борецької, С.А.Вегери, І.Ф. Гнибіденко, В.Г. Єременко, Е.М. Лібанової, В.О. Мандибури, Б.О. Надточія, О.Ф. Новікової, В.Й. Плиси, І.Я. Саханя, М.П. Шавариної, Ю.О. Шклярського, С.І. Юрія.

Незважаючи на великий інтерес з боку суспільства, вітчизняної науки і практики, питанням соціального захисту населення приділяється недостатня увага. Станом на сьогоднішній день, як з об'єктивних, так і з суб'єктивних причин залишаються невирішеними ряд проблем, що негативно позначається на рівні соціально-економічного розвитку країни та добробуті її громадян. У державі не відпрацьовано комплексний підхід щодо поліпшення фінансування системи соціального захисту, внаслідок чого розробка фінансової політики у соціальній сфері здійснюється без належного обґрунтування, організаційно-правової та фінансової бази. Крім того, практично відсутня адекватна методологічна і статистична бази для подібних досліджень. Суттєвим недоліком є відсутність соціальної стратегії держави, зволікання з прийняттям Соціального кодексу України. Вагомість та актуальність зазначеної проблеми, а також науково-теоретична і практична цінність її вирішення зумовили вибір теми даної дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційна робота пов'язана з основними напрямками науково-дослідної роботи, виконаної на кафедрі фінансів Тернопільського державного економічного університету на тему „Удосконалення фінансових відносин в умовах становлення економіки ринкового типу” (номер державної реєстрації 0101U002355) та на кафедрі фінансів Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету на тему „Фінансове забезпечення системи

соціального захисту населення України” (номер державної реєстрації 0104U003506). У межах названих робіт досліджено теоретичні основи поняття „соціальний захист” та аргументовано низку пропозицій щодо вдосконалення фінансового забезпечення системи соціального захисту населення.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексна оцінка теоретичних, методологічних, практичних аспектів фінансового забезпечення соціального захисту населення України та розроблення напрямків його удосконалення в умовах трансформування економіки. Відповідно до мети у роботі були поставлені такі завдання: на основі оцінки наукових підходів обґрунтувати теоретико-методологічні засади визначення категорії „соціальний захист населення”, розкрити її складові та подати власне трактування цього терміну; розмежувати зміст понять „соціальний захист”, „соціальне забезпечення” та „соціальне страхування”; сформулювати підходи до трактування фінансового забезпечення соціального захисту населення; розкрити взаємозв’язок джерел, форм і методів фінансування соціального захисту населення; визначити основні методичні підходи щодо застосування соціально-економічних індикаторів рівня життя населення; розробити алгоритм оцінки основних критеріїв рівня соціального захисту з урахуванням впливу зміни факторів у процесі становлення макроекономічних причинно-наслідкових зв’язків; проаналізувати вплив економічних факторів на показники рівня життя населення та соціальної захищеності громадян; визначити комплексні прогностичні оцінки динаміки показників системи соціального захисту населення; обґрунтувати перспективи розвитку фінансового забезпечення соціального захисту населення в умовах трансформації економіки України.

Об’єктом дослідження є система соціального захисту населення в умовах трансформаційних перетворень у суспільстві та її фінансове забезпечення.

Предметом дослідження є грошові відносини, пов’язані з формуванням і використанням фінансових ресурсів, які спрямовуються на соціальний захист населення країни.

Методи дослідження. Основу дисертаційної роботи формують загальнонаукові прийоми і методи дослідження: 1) системної оцінки та наукової дедукції при з’ясуванні теоретичних аспектів фінансового забезпечення соціального захисту населення України; 2) для об’єктивного відображення прагматики та проблематики фінансового забезпечення соціального захисту населення використано загальнонаукові методи, серед яких особливе місце займають застосування економіко-статистичних методів дослідження, групування, порівняння, зокрема кореляційний аналіз, прийоми середніх та відносних величин, зіставлення паралельних рядів, графічний прийом; методи системного та програмно-цільового аналізу, прийоми макроекономічного моделювання, спеціальні прийоми. Застосування названих методів забезпечило надійність і вірогідність отриманих результатів.

Методологічну базу становлять теоретичні та узагальнюючі висновки вітчизняних і зарубіжних економістів, що містяться у монографіях, спеціальній економічній та періодичній

літературі, матеріалах наукових і науково-практичних конференцій. Інформаційною базою дослідження були Конституція України, закони України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства праці та соціальної політики України, інші нормативні документи органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, дані Держкомстату України, а також головних управлінь праці та соціального захисту населення і головних фінансових управлінь Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей.

Наукова новизна одержаних результатів. У процесі наукового дослідження автором отримано результати, які вказують на особистий внесок у розробку проблематики соціального захисту населення України та шляхи удосконалення його фінансового забезпечення. Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у наступному, *вперше*:

- сформульовані концептуальні підходи до трактування фінансового забезпечення соціального захисту населення як комплексного поняття. З одного боку – це об’єктивне економічне явище, яке відображає сукупність заходів, пов’язаних з обслуговуванням частини перерозподільчих відносин з метою формування і використання бюджетних, страхових, благодійних та інших фондів грошових коштів, призначених для соціального захисту населення. З іншого боку – це матеріальне вираження даного явища, зокрема за змістом як сукупність цільових грошових фондів, за формою – сукупність фінансових планів окремих ланок соціального захисту населення, за організаційним забезпеченням – як діяльність конкретних суб’єктів і як метод фінансового механізму;

- розроблено комплекс економіко-математичних моделей для багатofакторного аналізу встановлення міри впливу економічних факторів на показники рівня життя населення і соціального захисту, а саме на середній рівень заробітної плати, розмір пенсій та державні витрати на соціальний захист і соціальне забезпечення; на основі розробленої моделі визначено комплексні прогностичні оцінки динаміки показників системи соціального захисту населення; запропоновано оптимальне співвідношення джерел додаткового фінансування соціальних виплат за рахунок коригування прибутку підприємств;

удосконалено:

- концептуальні підходи до тлумачення понять „соціальний захист”, „соціальне забезпечення”, „соціальне страхування”. Визначено, що „соціальне забезпечення” та „соціальне страхування” – поняття вужчого змісту, ніж „соціальний захист”, оскільки вони є складовими системи соціального захисту населення. Система соціального захисту, крім використання різноманітних механізмів забезпечення прийняттого для даного суспільства рівня життя, включає ще і комплекс заходів щодо виявлення причин соціальних ризиків, вимірювання їх та порівняння із соціальними нормативами;

- методологічний підхід стосовно визначення рівня прожиткового мінімуму для різних

категорій населення, які потребують соціального захисту, та запропоновано алгоритм розрахунку цього показника, що дасть можливість знайти компроміс між специфічними потребами окремих груп населення, які потребують соціального захисту, та можливостями держави;

набули подальшого розвитку:

– підходи до взаємозв'язку джерел, форм і методів фінансування соціального захисту населення в сучасних умовах, а також комплексний підхід до оцінки системи соціального захисту на основі економічних індикаторів рівня життя населення, що дасть змогу виявити основні напрямки її подальшого розвитку та удосконалення в умовах трансформації ринкової економіки, визначити джерела збільшення соціальних виплат і забезпечення відповідних гарантій.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані в дисертації підходи, методи та отримані результати мають практичне значення і можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування при складанні відповідних соціальних програм і при внесенні змін у законодавчі та нормативні акти стосовно соціального захисту населення і виражені у таких положеннях: 1) рекомендації щодо оптимізації формування соціальних фондів; 2) обґрунтування впливу економічних факторів на показники рівня життя населення і соціальний захист; 3) пропозиції щодо впровадження адресних соціальних допомог шляхом формування банків даних отримувачів адресної допомоги; оснащенні регіональних установ соціального захисту необхідною обчислювальною технікою; підготовці методичних рекомендацій щодо організації роботи з надання адресної соціальної допомоги. Найважливіші результати дисертаційного дослідження використані у практичній роботі Головного управління праці та соціального захисту населення Вінницької обласної державної адміністрації (довідка № 02.830 від 20.03.2006), Головного управління праці та соціального захисту населення Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 530 від 27.03.2006), Управління праці та соціального захисту населення Барської районної державної адміністрації Вінницької області (акт від 26 квітня 2004 р.). Окремі положення, висновки дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі при викладанні курсів „Фінанси”, „Бюджетна система України”, „Страховання”, „Цільові фонди” та при розробці тематики курсових і дипломних робіт для студентів спеціальності „Фінанси” спеціалізацій „Державні фінанси” та „Казначейська справа” на кафедрі фінансів Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ (довідка № 23/01-268 від 20.03.2006).

Особистий внесок автора. Наукові результати та висновки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. Дисертаційна робота є одноосібно написаною науковою працею, де розкрито теоретичні та практичні основи соціального захисту населення, обґрунтовано напрямки удосконалення фінансового забезпечення соціального захисту населення в умовах ринкових перетворень. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, наведено у списку публікацій. У дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції „Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування” (10-11 жовтня 2002 р. м. Запоріжжя); III Всеукраїнській науково-практичній конференції „Ідеї В.І. Вернадського і сучасна гуманітарно-економічна освіта в контексті розвитку людства” (24-26 квітня 2003 р. м. Кременчук); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції „Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України” (4 листопада 2003 р. м. Дніпропетровськ); II Всеукраїнській науково-практичній конференції „Фінансово-кредитна система України: проблеми та шляхи їх вирішення” (22 березня 2004 р. м. Дніпропетровськ); II Міжнародній науково-практичній конференції „Научный потенциал мира – 2005” (19-30 вересня 2005 р. м. Дніпропетровськ); Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави” (26-27 жовтня 2005 р. м. Дніпропетровськ).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 12 наукових працях, у тому числі – одній у співавторстві. Загальний обсяг публікацій становить 14,1 друк. арк. (особисто автору належить 14,0 друк. арк.). З 12 вказаних робіт 8 статей у наукових фахових виданнях (13,6 друк. арк.), 4 – тези у збірниках наукових праць за матеріалами конференцій (0,5 друк. арк.).

Структура і обсяг дисертації. Відповідно до мети, завдань та логіки дослідження визначено структуру роботи, яка складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 191 сторінка комп'ютерного тексту, у т. ч. 24 таблиці – на 27 стор., 18 рисунків – на 18 стор., 14 додатків – на 15 стор., список використаних джерел зі 182 найменувань викладено на 15 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету й основні завдання дисертації, об'єкт і предмет дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення роботи.

У **розділі 1** „Теоретичні основи соціального захисту населення та його фінансового забезпечення” досліджено фундаментальні основи соціальної політики і механізм її впливу на розвиток соціальної сфери держави, уточнено сутність понять „соціальне забезпечення” та „соціальний захист”, визначено зміст і значення фінансового та нормативного забезпечення у провадженні соціальної політики держави, доповнено трактування фінансового забезпечення соціального захисту населення, розкрито джерела, форми і методи фінансування соціального захисту у їх взаємопоєднанні.

У дисертації розглянуто різні підходи до визначення поняття „соціальне забезпечення”, які

показують, що ця категорія, незважаючи на велику кількість її трактувань, залишається недостатньо визначеною, оскільки кожен з дослідників приділяє увагу різним аспектам.

Найбільш стислим і містким визначенням, яке у повній мірі розкриває суть соціального захисту, може бути наступне.

Соціальний захист – це державна підтримка верств населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів з метою забезпечення відповідного життєвого рівня, тобто заходи, що включають надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення. На відміну від існуючих трактувань соціального захисту дане визначення підкреслює фінансовий аспект проблеми як одну з найважливіших умов забезпечення функціонування системи соціального захисту.

Огляд наукових робіт дає підставу стверджувати, що відбувається полеміка стосовно розмежування понять “соціальний захист” та “соціальне забезпечення”. Доведено, що соціальне забезпечення – це поняття вужчого змісту, ніж соціальний захист, це складова системи соціального захисту населення. Система соціального захисту, крім використання різноманітних механізмів забезпечення прийняттого для даного суспільства рівня життя, включає ще й комплекс заходів щодо виявлення причин соціальних ризиків, вимірювання їх та порівняння із соціальними нормативами.

На основі уточнення сутності вищенаведених категорій та аналізу існуючих форм соціального захисту проведено їх систематизацію і класифікацію за встановленими ознаками.

Ефективність системи та рівень соціального захисту населення залежать від якісного фінансового забезпечення. У фінансовій літературі термін "фінансове забезпечення" зустрічається не дуже часто, і лише в окремих працях розкривається його зміст. Вітчизняні вчені у більшості випадків розглядають його як метод фінансового механізму, що застосовується у процесі розподілу та перерозподілу виробленого у суспільстві національного продукту.

На основі аргументів, зроблених у результаті аналізу вищенаведених підходів у визначенні поняття "фінансове забезпечення соціального захисту", можна дійти висновку, що більшість авторів вважає фінансове забезпечення як метод фінансового механізму, який визначає джерела і форми фінансування соціального захисту з метою забезпечення соціальних потреб населення. Такий підхід дискусійний, оскільки в ньому фінансове забезпечення охоплює тільки соціальні фонди, тоді як цей захист здійснюється й за рахунок бюджетних, благодійних, комерційних коштів; крім цього, твердження, що фінансове забезпечення соціального захисту населення визначає тільки джерела і форми утворення соціальних фондів є надто звуженим.

Визначено, що термін „фінансове забезпечення соціального захисту населення” можна використовувати залежно від мети та змісту дослідження у різних варіантах. В першу чергу

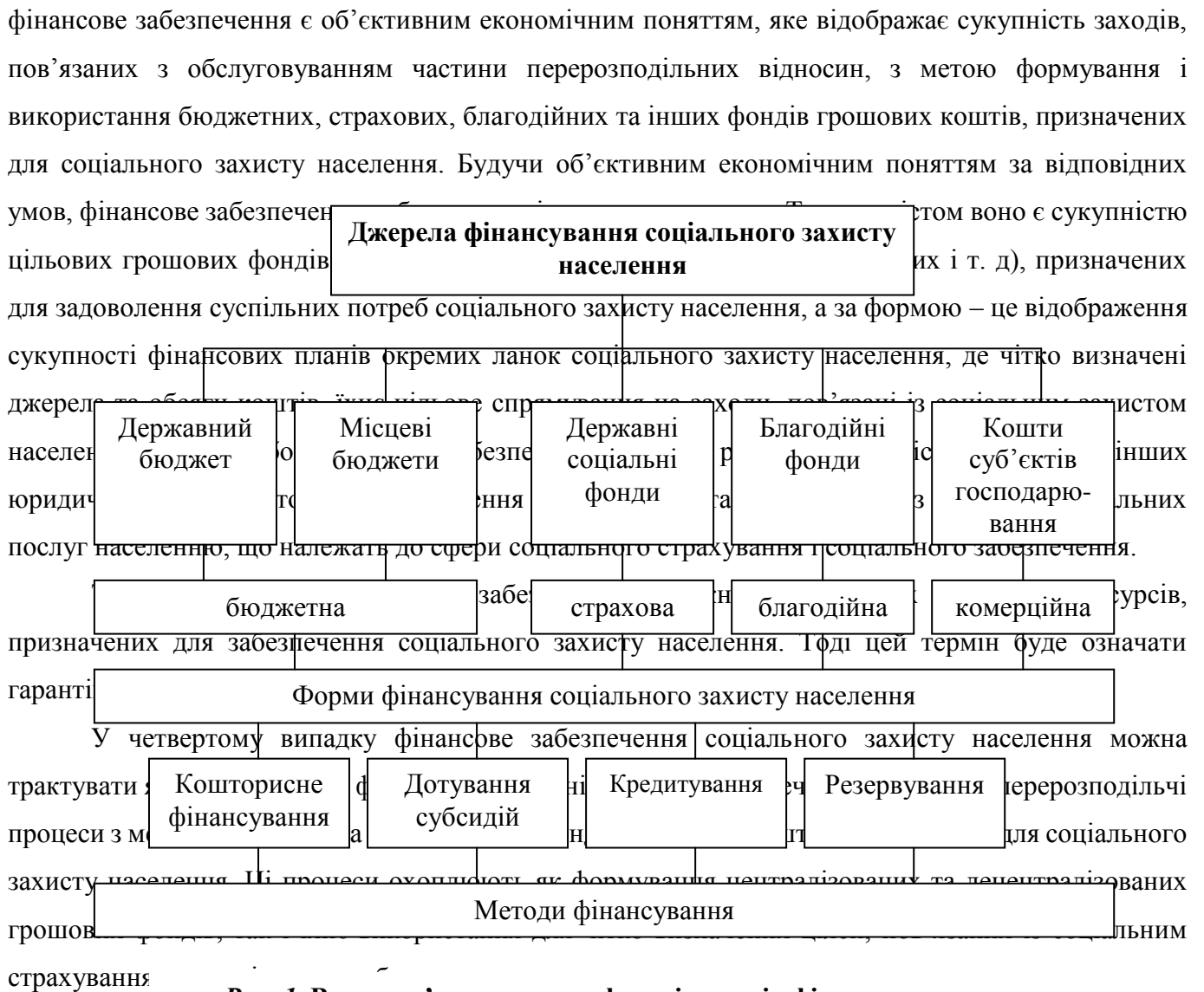

Рис. 1. Взаємозв'язок джерел, форм і методів фінансування соціального захисту

Великий обсяг фондів соціального захисту населення залежить від обсягу фондів споживання. Збільшити видатки на соціальний захист населення можна тільки за умови зростання обсягу ВВП. Загалом же сформована в Україні система розподілу і перерозподілу ВВП передбачає наступні джерела фінансування соціального захисту населення (рис. 1).

Наявність представленої сукупності джерел передбачає використання різних форм фінансування соціального захисту населення, до яких у дослідженні запропоновано відносити бюджетну, страхову, благодійну та комерційну.

У процесі фінансування соціального захисту населення використовуються різні методи. Доцільно виокремити чотири таких методи: кошторисне фінансування; дотування та субсидіювання; кредитування; резервування. Найвагомими джерелами фінансування соціального захисту населення є кошти Державного і місцевих бюджетів, страхових фондів, тоді як кошти, отримані з інших джерел, є лише доповнюючим фінансовим ресурсом.

У розділі 2 „Практика фінансового забезпечення соціального захисту населення” проведено аналіз фінансового забезпечення соціального захисту населення і зроблено основні узагальнення.

Виконання будь-яких соціальних програм вимагає відповідних фінансових ресурсів, яких за сучасного стану національної економіки не вистачає. Проблема полягає навіть не у кількості цих ресурсів, а в умінні правильно розпоряджатися ними. Це і є головним завданням фінансового забезпечення програм і заходів соціальної політики України.

Для виконання своїх функцій, зокрема в галузі соціальної політики, держава повинна мати достатні грошові кошти, які формуються шляхом перерозподілу ВВП, а головним механізмом, через який здійснюється цей перерозподіл, є бюджетний.

При аналізі видатків з Державного бюджету на соціальний захист населення за останні роки можна з упевненістю сказати, що найбільша питома вага цих видатків припадає на соціальний захист пенсіонерів. Так, за період з 2001 по 2004 роки ці видатки становили від 57 відсотків від усіх видатків на соціальний захист у 2002 р. до 70,2 відсотка – у 2004 р. Слід зазначити, що за аналізований період видатки на соціальний захист пенсіонерів у 2002 р. збільшились порівняно з 2001 р. тільки на 31,1 млн. грн., у 2003 р. зменшились на 386,9 млн. грн. і тільки у 2004 р. намітилися позитивні зрушення – видатки збільшились більш як удвічі і становили 8549,9 млн. грн.

Якщо проаналізувати динаміку видатків на соціальний захист з Державного бюджету, то цілком виправданим є зменшення у 2003 р. видатків на соціальний захист пенсіонерів, адже у цьому році з Державного бюджету було виділено тільки 6815,6 млн. грн., що на 457,9 млн. грн. менше, ніж у 2002 р. та на 5357,7 млн. грн. менше, ніж у 2004 р. Найменшу питому вагу у складі видатків на соціальний захист, які фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету, становлять видатки на дослідження і розробки у сфері соціального захисту. У 2001 р. вони становили 0,5млн. грн., у 2002 р. – 0,2 млн. грн., у 2003 р. – 0,9 млн. грн., у 2004 р. – 0,8 млн. грн. Держава ще мало приділяє уваги науковим дослідженням у даній сфері, а це в свою чергу, породжує безліч невирішених питань, які потребують ґрунтовного вивчення та аналізу.

Аналіз видатків місцевих бюджетів на соціальний захист населення у Вінницькій, Тернопільській та Хмельницькій областях показав, що найбільша частка витрат з місцевого бюджету припадає на допомогу малозабезпеченим сім'ям (21-36 %), на виплати населенню для покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг (17-25 %) на пільги ветеранам війни та праці (19-22 %), які фінансуються за рахунок субвенцій з Державного бюджету. В цілому видатки місцевих бюджетів на соціальний захист населення (93-95 %) здійснюються за рахунок субвенцій, що свідчить про надмірну централізацію коштів. А це негативно впливає на прийняття оптимальних рішень у процесі оперативного реагування на певні соціальні проблеми населення регіону.

Фонд оплати праці є провідною складовою частиною ВВП і динаміка його розміру пов'язана з динамікою ВВП, тобто при збільшенні ВВП розмір оплати праці зростає, а при зменшенні,

навпаки, падає. Виходячи з цього, на основі формул для обчислення коефіцієнта кореляції та розрахунку коефіцієнта лінійної кореляції для малих вибірок нами встановлено залежність середньої заробітної плати за місяць на одного працюючого від розміру ВВП за відповідний місяць в Україні.

Це є основою для постановки питання про те, що коли суспільство бажає відрахувати на соціальний захист населення певну, заздалегідь визначену частку ВВП, то конкретні внески можуть бути обраховані до фонду оплати праці, що в доволі високому ступені відповідатиме зміні ВВП та спрощуватиме проведення фінансування системи соціального захисту населення.

Перспективними видами соціального захисту громадян є недержавне пенсійне забезпечення (на початок червня 2005 р. величина активів, акумульованих накопичувальними фондами, становила тільки 3,8 млн. грн., на 1 липня 2005 р. – 9,5 млн. грн., на 1 вересня 2005 р. – 22 млн. грн.) та добровільне медичне страхування (співвідношення суми страхових платежів і ВВП має тенденцію до зростання – від 0,001 % у 1997 р. до 0,062 % у 2004 р.). Основними причинами, котрі стримують розвиток добровільного медичного страхування та недержавного пенсійного забезпечення в Україні, є такі: недосконалість чинної системи оподаткування; недовіра та неінформованість населення, відсутність чіткої законодавчої бази, яка б регламентувала діяльність сектора платних медичних послуг; немає ефективної системи захисту прав меншості інвесторів, до яких належить і недержавний пенсійний фонд та інші.

У **розділі 3** „Напрямки удосконалення фінансового забезпечення соціального захисту населення України” основну увагу зосереджено на удосконаленні фінансового забезпечення соціального захисту населення України. На основі економіко-математичних моделей зроблено багатофакторний аналіз встановлення ступеня впливу економічних факторів на показники рівня життя населення і соціального захисту, обґрунтовано диференційований підхід до встановлення прожиткового мінімуму та удосконалено методику розрахунку показника прожиткового мінімуму, надані пропозиції щодо удосконалення методології формування соціально орієнтованої бюджетної політики, а також регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів.

Однією з головних гарантій соціального захисту є реалізація функцій держави стосовно забезпечення і надання можливостей щодо підвищення рівня життя населення. Одним з основних методів впливу держави на зменшення істотного розриву у доходах найбільш багатих порівняно з малозабезпеченими категоріями населення є фіскальна політика у галузі оподаткування доходів фізичних осіб і прибутків підприємств. Однак безмежне втручання уряду у перерозподіл доходів може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Тому при дослідженні системи факторів соціального захисту населення доцільним є встановлення характеру їх зміни від впливу факторів фінансово-кредитного механізму, зокрема від показника суми кредитів, наданих державою.

Однією з провідних характеристик соціально-економічного устрою будь-якої країни є

прагнення до соціальної справедливості. Порушенням цього принципу є той факт, що для різних категорій населення, які потребують соціального захисту, встановлюється єдиний рівень забезпечення прожиткового мінімуму, і при цьому не враховується ніяким чином той факт, що різні групи населення мають різний рівень житлово-побутових умов, стан здоров'я та інші особливі характеристики, а отже потребують диференційованого підходу при встановленні прожиткового мінімуму. Поряд з цим, він не може бути різним для різних категорій населення, оскільки це порушує принцип соціальної справедливості. Тому, тут потрібно знайти певний компроміс між особистими потребами та можливостями держави, що є дуже складним завданням. Доцільним є встановлення єдиного методологічного підходу щодо затвердження однакового рівня прожиткового мінімуму для різних категорій населення, що потребують соціального захисту.

Визначення величини цього показника може проводитись за запропонованим нижче алгоритмом.

1. Встановлюється прогнозна сума загальних видатків бюджету на соціальний захист населення, яка розраховується знаходженням запланованого відсотка від ВВП чи від загальних видатків бюджету.

2. За даними державної централізованої статистичної звітності, обстежень домогосподарств, окремих груп населення, за нормативною законодавчою інформацією визначається прогнозна кількість отримувачів різних видів соціальних допомог.

3. Встановлюється однаковий рівень прожиткового мінімуму для різних категорій отримувачів допомог, який в нашій розрахунковій моделі позначений X .

4. Тоді X у нашому прикладі визначається за допомогою такого алгебраїчного рівняння:

$$K_1 \cdot X \cdot ПМ_1 + K_2 \cdot X \cdot ПМ_2 + \dots + K_n \cdot X \cdot ПМ_n = 0,05 \text{ ВВП}, \quad (1)$$

де K_1, K_2, \dots, K_n – прогнозна кількість отримувачів соціальних допомог за різними категоріями населення;

$ПМ_1, ПМ_2, \dots, ПМ_n$ – затвержені значення прожиткового мінімуму для цих категорій населення.

Запропонований підхід щодо встановлення однакового рівня прожиткового мінімуму для різних категорій отримувачів допомог – це лише намір дотримання принципу соціальної справедливості в умовах обмеженості фінансових ресурсів в країні.

Доцільно вдосконалити методологію формування соціально орієнтованої бюджетної політики країни. Для цього потрібно: оптимізувати механізм регулювання соціальних витрат шляхом розширення поля соціальних показників (стандартів) і включення їх у систему макроекономічних індикаторів: стандартів регіонального споживання продовольчих продуктів і товарів, комунальних, медичних, освітянських, транспортних та побутових послуг; перейти від роздільного визначення обсягів фінансування соціальних витрат за окремими напрямками до

формування їх у соціальному блоці бюджету; удосконалити міжбюджетні відносини на основі перегляду наявної системи розподілу соціальних обов'язків і фінансових потоків між державним та місцевими бюджетами. Пропонуємо співвідношення джерел фінансування соціальної інфраструктури за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів встановити 10:90; складати проекти регіональних соціальних бюджетів з урахуванням міжрегіональних зв'язків.

Найактуальнішим питанням соціального захисту на сучасному етапі є завдання достатнього матеріального забезпечення працівників після виходу їх на пенсію. Головне джерело фінансового забезпечення пенсійної системи України є внески страхувальників і самих застрахованих громадян від їх сумарного заробітку (прибутків) до бюджету Пенсійного фонду України. Очевидно, що доволі висока ставка внеску на фонд оплати праці є основним фактором стимулювання „тіньової економіки”. Це обумовлює необхідність пошуку інших, недержавних джерел фінансування пенсійного забезпечення населення країни відповідного віку.

Питання регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів мусить вирішуватись шляхом встановлення державного контролю за межами, в яких вони працюють. Особливої уваги потребує процедура рейтингування фінансових установ та емітентів цінних паперів, які будуть об'єктами інвестування пенсійних коштів, визначення і дотримання граничних рівнів ризиків при розміщенні та управлінні активами недержавних пенсійних фондів тощо. Заохочення здорової конкуренції і дотримання стандартів захисту інтересів споживачів фінансових послуг на ринку недержавного пенсійного забезпечення повинні стати перспективними завданнями державного нагляду. Все це потребує створення ефективного механізму функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні. Через це вбачається необхідною розробка та реалізація таких заходів: визначення статусу і функцій уповноваженого органу державної влади, який здійснюватиме контроль та нагляд за діяльністю недержавних пенсійних фондів (НПФ); планування комплексу робіт щодо управління пенсійним фондом та його активами компанією-адміністратором; обґрунтування вимог до обсягів мінімальних статутів і власного капіталу НПФ та зберігачів пенсійних активів; встановлення мінімально допустимої рентабельності операцій з активами пенсійних фондів не нижче від рівня інфляції за звітний період; запровадження механізму відповідальності компаній з управління коштами пенсійних фондів за їх збереженням, обов'язково передбачивши такі показники, як ліквідність та якість пенсійних активів, а також прибутковість і ризикованість операцій з цими коштами; забезпечення вільного доступу до інформації щодо обсягу нарахувань на персоніфікованих рахунках та руху цих коштів за першою вимогою.

Важливим джерелом забезпечення соціального захисту населення країни є кошти державних соціальних фондів. Система соціального страхування, яка діє в Україні, ще не набула тих завершальних форм, які широко використовують у багатьох розвинутих країнах. Окремі напрямки обов'язкового державного соціального страхування в теоретичному плані ще недостатньо

опрацьовані. Формування фінансових ресурсів страхових фондів не враховує реального змісту ринкової економіки, зокрема вартісні аспекти робочої сили та особливості встановлення паритетних джерел надходження коштів. Проблематика функціонування соціального страхування не представлена в Бюджетному та Податковому кодексах. Зберігаються елементи нестрахового розподілу. Функціональна нечіткість теоретичних форм страхових платежів постійно відтворює проблему фінансової нестійкості системи обов'язкового соціального страхування. На сьогодні доволі важливою проблемою є дублювання окремих функцій соціальних фондів. Запровадження загальної для всіх фондів процедури стягнення та обліку страхових внесків є фактором підвищення ефективності адміністративного управління системою соціального страхування і зменшення дефіциту бюджету фондів.

З огляду на вищезначене, розроблено рекомендації щодо успішного впровадження адресних соціальних допомог. Для цього потрібно послідовно проводити роботу в таких напрямках: формування банків даних отримувачів адресної допомоги; оснащення регіональних установ соціального захисту необхідною обчислювальною технікою; підготовка методичних рекомендацій щодо організації роботи з надання адресної соціальної допомоги; здійснення підготовки спеціалістів з надання адресної соціальної допомоги.

Важливим напрямком часткового вирішення проблем зайнятості населення є орієнтація на самозайнятість та залучення незайнятого населення до підприємницької діяльності. Особливо це актуально у сільській місцевості, де термін „самозайнятість” стосується насамперед зайнятих в особистому підсобному господарстві, які виробляють сільськогосподарську продукцію не лише для власного споживання, а й для продажу (або обміну). Тому потрібно активізувати роботу щодо організації кооперативів чи пунктів закупівлі сільськогосподарської продукції у селян.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення науково-практичного завдання, що виявляється в обґрунтуванні нових концептуальних засад для формування ефективного механізму фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні.

Суть головних науково-теоретичних результатів дисертації можна звести до наступного.

1. Соціально-економічна ситуація, що склалася у нашій країні, зумовлює необхідність формування адекватної системи соціального захисту населення. В умовах ринкової економіки джерелом підвищення добробуту громадян мають стати ефективна праця, трудова активність та підприємницька ініціатива. Актуальним питанням є створення ефективно реформованої системи соціального захисту населення, яка повинна бути розрахована не тільки на окремі категорії громадян, які безпосередньо потребують захисту, а й на максимальний розвиток економіки,

стимулювання трудових зусиль кожного працездатного члена суспільства.

2. Дано обґрунтування поняття соціального захисту і визначено, що це система заходів, спрямованих на попередження соціальних ризиків, пом'якшення та ліквідацію їх наслідків, компенсацію соціальної нерівності громадян, на забезпечення достатнього життєвого рівня кожної людини шляхом законодавчого закріплення державою соціальних гарантій.

3. У розмежуванні категорій „соціальний захист”, “соціальне забезпечення” та „соціальне страхування” вважаємо, що соціальне забезпечення – це поняття більш вузького змісту, ніж соціальний захист, його складова. Соціальне забезпечення – це надання певним категоріям громадян соціальних виплат за рахунок коштів бюджетів, а соціальне страхування – система економічних відносин, за допомогою яких формуються і використовуються фонди грошових коштів, передбачені для матеріального забезпечення непрацездатних. Система соціального захисту включає комплекс заходів щодо виявлення причин соціальних ризиків, вимірювання їх та порівняння із соціальними нормативами, використання різноманітних механізмів забезпечення прийняттого для даного суспільства рівня життя. Система соціального захисту, крім використання різноманітних механізмів забезпечення прийняттого для даного суспільства рівня життя, включає ще й комплекс заходів щодо виявлення причин соціальних ризиків, вимірювання їх та порівняння із соціальними нормативами.

4. Автором розроблено класифікацію видів соціального захисту та проведено їх систематизацію і розподіл за певними ознаками.

5. Встановлено, що різниця у підходах до побудови систем соціального захисту обумовлена національними особливостями суспільства, однак у найбільш загальному вигляді практично у всіх країнах вони поділяються на підсистеми – соціального страхування і соціального забезпечення. Наявність збалансованих систем соціального страхування та соціального забезпечення як базових елементів соціального захисту населення розширює та зміцнює трудові ресурси країни, підсилює національний потенціал економічного зростання, є необхідною умовою проведення реформ, а також сприяє політичній і економічній стабілізації суспільства.

6. Для вирішення завдань соціального захисту населення необхідно використовувати регулювання соціально-економічних індикаторів рівня життя. Це насамперед прожитковий мінімум, межа бідності, межа крайньої форми бідності, рівень бідності, межа малозабезпеченості, коефіцієнт диференціації бідності, глибина бідності, мінімальна заробітна плата, індекс реальних доходів населення, мінімальна пенсія; середня пенсія та інші. До найважливіших завдань економічної науки на етапі реформування системи соціального захисту населення України ми відносимо вирішення проблеми методології оцінки граничних показників соціальної безпеки громадян, що є особливо актуальним у зв'язку з переходом до адресної соціальної допомоги населенню.

7. Аналіз фінансового забезпечення соціального захисту населення дав змогу оцінити масштаби і рівень бідності в Україні. Головними причинами виникнення та поширення цього явища є: зменшення рівня зайнятості населення, зростання рівня безробіття, низький рівень оплати праці та пенсійного забезпечення, заборгованість із заробітної плати і соціальних виплат, що мають суто економічне підґрунтя, відсутність розвинутої системи страхування життєвих ризиків та адресної соціальної допомоги.

8. Доведено, що джерелами фінансування існуючої системи соціального захисту населення України є кошти Державного бюджету, місцевих бюджетів, соціальні фонди та витрати, які фінансуються з інших джерел. З прийняттям Бюджетного кодексу України посилилось значення бюджетів як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Поряд з цим у бюджетах обласного рівня та бюджетах АР Крим видатки на соціальні потреби представлені опосередковано, а такий напрямок, як соціальний захист та соціальне забезпечення не представлений взагалі. Тому у вирішенні проблеми бюджетного фінансування соціального захисту та соціального забезпечення акцент зміщується на районні бюджети, бюджети міст республіканського й обласного значення.

9. Обґрунтовано недосконалість теоретичного опрацювання окремих напрямків обов'язкового державного соціального страхування. Так, формування фінансових ресурсів страхових фондів не враховує реального змісту ринкової економіки, зокрема вартісні аспекти робочої сили та особливості встановлення паритетних джерел надходження коштів. Проблематика функціонування соціального страхування не представлена в Бюджетному та Податковому кодексах; зберігаються елементи нестрахового розподілу.

Функціональна нечіткість теоретичних форм страхових платежів постійно відтворює проблему фінансової нестійкості системи обов'язкового соціального страхування. Доволі важливою проблемою сьогодні залишається дублювання окремих функцій соціальних фондів. З огляду на це, запровадження загальної для всіх фондів процедури стягнення та обліку страхових внесків є фактором підвищення ефективності адміністративного управління системою соціального страхування і зменшення дефіциту бюджету фондів.

10. Запропоновано удосконалену методологію формування соціально орієнтованої бюджетної політики країни, що виражається у наступному: оптимізації механізму регулювання соціальних витрат шляхом розширення поля соціальних показників (стандартів) і включення їх у систему макроекономічних індикаторів; переході від роздільного визначення обсягів фінансування соціальних витрат за окремими напрямками до формування їх у соціальному блоці бюджету; удосконаленні міжбюджетних відносин на основі перегляду наявної системи розподілу соціальних обов'язків і фінансових потоків між державним та місцевими бюджетами; складання проектів регіональних соціальних бюджетів з урахуванням міжрегіональних зв'язків.

Основні висновки та результати практичного характеру.

1. Незважаючи на позитиви від запровадження субвенцій з Державного бюджету на фінансування соціальних програм (державна поділила з місцевим самоврядуванням відповідальність за фінансування соціальних програм, розпочалися реформи у системі надання пільг і субсидій, зміцнився контроль за соціальними видатками з боку державних органів), у нинішніх умовах існує надмірна централізація коштів (93-95 % від усіх видатків місцевих бюджетів на соціальний захист населення фінансуються за рахунок субвенцій), а це, в свою чергу, унеможливорює оперативно реагувати на соціальні проблеми конкретного регіону.

2. На рівень формування доходів соціальних фондів негативно впливають різні фактори, до яких відносимо: скорочення чисельності активного населення, що працює, і зростання чисельності населення, котре потребує соціального захисту; низький рівень прибутковості підприємств; вплив грошової маси в позабанківський обіг за кордон та „тінізація” економіки; зростання цін на споживчі товари й послуги, що спричинює зниження реальних доходів громадян, низький рівень платіжної дисципліни.

3. До основних причин, що стримують розвиток добровільного медичного страхування в Україні, віднесено: недосконалість чинної системи оподаткування, яка не створює сприятливих умов для залучення коштів; діюче законодавство, що не спрямоване на використання інвестиційних можливостей страховиків у повній мірі; недостатня фінансова надійність та платоспроможність страховиків; недостатньо активний попит населення на страхові продукти, спричинений низькою платоспроможністю, відсутністю стимулів вкладення коштів у медичне страхування, низьким рівнем страхової культури; відсутність чіткої законодавчої бази, яка б регламентувала діяльність сектора платних медичних послуг; висока вартість страхових програм, що обмежує попит на дані страхові продукти.

4. Стан системи соціального захисту населення України можна охарактеризувати такими рисами: надзвичайно високим ступенем державної участі, слабкою участю у її функціонуванні інститутів громадянського суспільства і особливо самого населення; великою кількістю та безсистемністю правових актів, що регулюють діяльність органів соціального захисту населення; дефіцитом коштів у бюджетах усіх рівнів для фінансування заходів у сфері соціального захисту; великою кількістю соціальних допомог, а також категорій їх отримувачів, розгалуженою системою пільг, переважанням безадресного порядку їх надання. Основною проблемою системи соціального захисту в Україні є недостатність коштів, у першу чергу бюджетних, для реалізації у повному обсязі вимог чинного законодавства.

5. У побудові кореляційної моделі встановлено доволі тісну залежність середньої заробітної плати від розміру ВВП. Такі дані можуть бути основою для висунування тези про те, що коли суспільство бажає відраховувати на соціальний захист населення певну, заздалегідь визначену частку ВВП, що вплине на зростання фонду заробітної плати і збільшення відрахувань у соціальні

фонди – це в доволі значній мірі відповідатиме зміні ВВП та спрощуватиме проведення фінансування системи соціального захисту населення.

6. З позицій системного підходу розроблена методика оцінки рівня соціальних виплат та середнього розміру пенсійних виплат, яка дала змогу визначити характерні тенденції розвитку соціальної політики держави в результаті функціонування тісних причинно-наслідкових зв'язків між факторами макроекономічного середовища.

7. Розроблено комплекс економіко-математичних моделей для оцінки та прогнозування провідних соціально-економічних індикаторів системи соціального захисту. У результаті їх числової реалізації встановлено, що основним джерелом збільшення соціальних виплат і середнього розміру пенсій є створення державою умов для дотримання природної норми безробіття на рівні 3,5-3,7% і гарантування при цьому певного рівня заробітної плати.

8. Можливість збільшення заробітної плати може бути забезпечена при розробці механізму фінансування галузей національної економіки, який створює умови для підвищення прибутковості господарювання і збільшення додаткових робочих місць. Обґрунтовано, що сучасна модель економічного зростання характеризується, поряд з іншими, такими специфічними рисами, як рівна важливість ролі усіх видів активів як складових національного багатства: фізичного, фінансового, природного і людського капіталу та рівний розподіл можливостей доступу до освіти, охорони здоров'я, культурних заходів тощо. Зважаючи на вищесказане, зазначено, що основними завданнями соціальної політики України на сучасному етапі повинні бути: стимулювання соціально-економічної активності населення та адаптація його до ринку; забезпечення державних соціальних гарантій для економічно несамотійних груп; забезпечення рівного доступу населення до соціальних благ; забезпечення ефективності соціальних видатків бюджету; збільшення ролі регіонів у реалізації соціальних програм; увага до підростаючого покоління та здоров'я нації.

9. Зростання потреби в соціально-економічному захисті зумовлене збільшенням вартості життя і перебуває в суперечності з можливістю задоволення цих потреб через недостатність матеріальних та фінансових ресурсів. З цього приводу визначено основні напрямки удосконалення соціального захисту населення і ґрунтовно доведено, що подальше поліпшення системи соціального захисту населення потребує як значних матеріально-фінансових ресурсів, так і значних організаційних зусиль з боку державних органів влади, об'єднань громадян, роботодавців та інших зацікавлених осіб.

10. За недостатністю матеріальних і фінансових ресурсів для задоволення потреб у соціальному захисті населення одним з дієвих заходів залучення додаткових коштів може стати введення пільгового оподаткування галузей соціальної інфраструктури щодо обслуговування громадян. Пропонується на законодавчому рівні перекласти витрати галузей соціальної інфраструктури по обслуговуванню малозабезпечених верств населення на доходи від прибуткових

видів діяльності цих галузей і на цю величину зменшити суму їх оподаткування.

11. Визначено перспективні напрямки удосконалення процедури формування недержавних пенсійних фондів та заходи стосовно врегулювання їх діяльності з боку держави.

12. Розроблено методичні підходи до успішного впровадження адресних соціальних допомог, для чого пропонується проводити послідовну роботу в таких напрямках: формування банків даних отримувачів адресної допомоги; оснащення регіональних установ соціального захисту необхідною обчислювальною технікою; підготовка методичних рекомендацій щодо організації роботи з надання адресної соціальної допомоги; здійснення підготовки спеціалістів з надання адресної соціальної допомоги.

Висновки та рекомендації у цілому спрямовані на удосконалення фінансового забезпечення соціального захисту населення і за умови їхнього впровадження сприятимуть зростанню соціально-економічного рівня розвитку держави та підвищення добробуту народу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях

1. Клівіденко Л.М. Основні напрямки удосконалення системи соціального захисту населення України. В кн.: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. Том IV, випуск 186. – С. 1135-1151.
2. Клівіденко Л.М. Перспективи розвитку соціального захисту населення // Регіональні перспективи. – 2003. – № 2-3 (27-28). – С.188-190.
3. Клівіденко Л.М. Проблеми формування системи соціального страхування населення України // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2004. – № 6. – С. 149-155.
4. Клівіденко Л.М. Рівень законодавчої бази з питань соціального захисту населення // Держава та регіони. – 2003. – № 1. – С. 125-129.
5. Клівіденко Л.М. Соціальне страхування в системі соціального захисту. В кн.: Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. Том IV, випуск 207. – С. 194-200.
6. Клівіденко Л.М. Соціальний захист населення та шляхи подолання бідності в Україні // Вісник КНТЕУ. – 2004. – № 3. – С.41-49.
7. Клівіденко Л.М. Соціальний захист населення України, його суть та значення // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Економіка. – 2001. – № 7. – С. 93-96.
8. Клівіденко Л.М., Дзюник І.В. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні. В кн.: Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. том IV, випуск 191. – С. 992-996. (Особистий внесок автора – положення щодо впровадження

недержавного пенсійного забезпечення в Україні).

В інших виданнях

1. Клівіденко Л.М. Думки з приводу // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 151-152.
2. Клівіденко Л.М. Реформування соціального страхування в Україні. В кн.: Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Том 4. С. 46-48.
3. Клівіденко Л.М. Соціальне страхування: шляхи його реформаторства. В кн.: Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – Том 1. С. 71-72.
4. Клівіденко Л.М. Фінансові відносини в системі соціального захисту населення. В кн.: Науковий потенціал світу – 2005: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Том 4. С. 11-12.

АНОТАЦІЯ

Клівіденко Л.М. Фінансове забезпечення соціального захисту України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Тернопільський державний економічний університет, Тернопіль, 2006.

У дисертації проведено комплексне дослідження теорії та практики фінансового забезпечення соціального захисту України в умовах ринкової економіки.

Розкрито соціально-економічне значення соціального захисту у державі. З'ясовано основні проблеми фінансового забезпечення соціального захисту населення. Проаналізовано чинну практику бюджетного фінансування соціального забезпечення, обґрунтовано недосконалість теоретичного опрацювання окремих напрямків обов'язкового державного соціального страхування та встановлено залежність середньої заробітної плати від розміру ВВП. Запропоновано встановити єдиний методологічний підхід щодо затвердження однакового рівня забезпечення прожиткового мінімуму для різних категорій населення, які потребують соціального захисту, та розроблено алгоритм цього показника.

Розроблено основні напрямки удосконалення процедури формування недержавних пенсійних фондів та визначено перспективи розвитку фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальне страхування, бюджетне фінансування, прожитковий мінімум, соціальна політика, недержавне пенсійне забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Кливиденко Л.Н. Финансовое обеспечение социальной защиты населения Украины. –

Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Тернопольский государственный экономический университет, Тернополь, 2006.

В диссертации проведено комплексное исследование теории и практики финансового обеспечения социальной защиты населения Украины в условиях рыночной экономики.

Раскрыто социально-экономическое значение социальной защиты в государстве. Обоснованы основные проблемы финансового обеспечения социальной защиты населения, а также сформулированы концептуальные подходы к определению финансового обеспечения. Определено, что финансовое обеспечение – это комплексное понятие, с одной стороны это – объективное экономическое явление, связанное с определятельными отношениями с целью формирования и использования бюджетных, благотворительных и прочих фондов денежных средств, предназначенных для социальной защиты населения. С другой стороны – это материальное выражение данного явления. За содержанием – финансовое обеспечение отражает совокупность целевых денежных фондов, которые предназначены для удовлетворения общественных потребностей в социальной защите населения. За организационным обеспечением – это деятельность конкретных субъектов, которые решают финансовые вопросы социальной защиты и методы финансового механизма.

В диссертации исследованы финансовые аспекты социальной защиты населения. Проведенный анализ показал, что для выполнения социальной функции государство должно иметь соответствующие финансовые ресурсы, и проблема состоит не только в количестве этих ресурсов, но и в умении правильно распоряжаться ими.

Проанализирована действующая практика бюджетного финансирования социального обеспечения, обосновано несовершенство теоретической обработки отдельных направлений обязательного государственного социального страхования и установлена зависимость средней заработной платы от размера ВВП. Предложено установить единый методологический подход относительно определения одинакового уровня обеспечения прожиточного минимума для разных категорий населения, которые требуют социальной защиты, и разработан алгоритм этого показателя.

Разработаны основные направления усовершенствования процедуры формирования негосударственных пенсионных фондов и определены перспективы развития финансового обеспечения социальной защиты населения в Украине.

Ключевые слова: социальная защита, социальное обеспечение, социальное страхование, бюджетное финансирование, прожиточный минимум, социальная политика, негосударственное пенсионное обеспечение.

SUMMARY

Klivenko L.M. Financial provision of Ukraine's population social protection. – Manuscript.

Thesis for the Candidate of Science degree in Economics (specialty 08.04.01. – finance, money circulation and credit. – Ternopil Academy of National Economy, Ternopil, 2006.

The dissertation is concerned with the problem of financial ensuring of Ukraine's population social protection in market economy conditions.

The socio-economic meaning of social protection in our country is exposed/ the main problems of social protection financial ensuring are found out. An existent practice of social protection budget financing is analyzed. The imperfection of theoretic special approaches to compulsory state social protection is substantiated, the dependence of average wage and the level of GDP is determined. The only methodological approach to the confirmation of living standards minimum wage for the various categories of population, who need the social protection is suggested and the algorithm of this indicator is worked out.

The main approaches to the non-state pension funds forming are suggested and the finance ensuring of social protection development are determined.

Key words: social protection, social ensuring, budget financing, living standards, living minimum wages, social policy, non-state pension ensuring, average wage.